

TRADIČNÍ DÉMONOLOGICKÉ POVĚSTI CHODSKA A JEJICH KATALOGIZACE*

Kateřina Dobrovolná**

Abstract: *This paper presents the results of fieldwork conducted in 2011 in the Chodsko region, located in West Bohemia, Czech Republic. The fieldwork was aimed at documenting the traditional legends of the Chodsko region and cataloguing them based on the folkloristic index created by Jan Luffler (2014). Fieldwork done on the knowledge of local storytellers of traditional demonological legends was also conducted. The characteristics and classification of chosen legends of the Chodsko region according to Luffler's index of demonological legends is also presented and divided into seven categories. The list of legends is obviously not complete, and for the purpose of cataloguing only a few well-known legends were selected. As regards methodology, semi-structured interviews were carried out with local inhabitants while other legends were taken from literature.*

Key words: *folklore, demonological legends, traditional legends, Chodsko region, fieldwork, demonic beings, folklore indexes.*

*Výzkum byl proveden v rámci řešení bakalářské práce *Pověsti Chodska*, vedené PhDr. Martou Ulrychovou, Ph.D., jež byla obhájena na KSA FF ZČU v Plzni (Dobrovolná 2012).

**Mgr. Kateřina Dobrovolná, Katedra antropologie, Fakulta filozofická, Západočeská univerzita v Plzni, dobrka@ksa.zcu.cz.

1. ÚVOD

První odborné katalogy folklorní prózy obecně lze zaznamenat již před více než stoletím, kdy si tzv. finská historicko-geografická škola vytyčila za cíl zkoumat původ a transmisi pohádkových látek. Pro dosažení tohoto cíle bylo zapotřebí shromáždit co nejvíce možných variant folklorních vyprávění za účelem analýzy vývoje jednotlivých pohádkových typů. Nutnou pomůckou se v tomto případě staly pro badatele folkloristické katalogy, podle nichž bylo možné výsledky sběratelské činnosti roztrždit a klasifikovat (Luffer 2014, 17). Katalogů zabývajících se výše uvedeným žánrem – pohádkou – vznikl od té doby nespočet, nicméně katalogy zacílené na pověst v badatelském prostředí scházely, neboť pověst není ze žánrového hlediska tak jednoduché definovat. Když pomineme zahraniční katalogy a přesuneme se do českých či česko-slovenských badatelských vod, tak až na několik výjimek (Tille 1929; Polívka 1923–1931; Klímová-Rychnová 1963; Kramařík 1957; Daňkovská 1983 atd.), kdy zůstalo spíše jen u návrhů, a katalogy zaměřené na nejrůznější témata zůstaly v několika případech nedokončeny, se jeví Lufferův katalog pro práci s démonologickými pověstmi tím nevhodnějším a nejucelenějším, co se folkloristům v současné době nabízí.

Předkládaný text představuje výsledky terénního výzkumu provedeného v roce 2011 na Chodsku, jež se nachází v části západních Čech. Cílem výzkumu byla především dokumentace tradičních chodských pověstí a jejich katalogizace po vzoru katalogu démonologických pověstí Jana Luffera (Luffer 2014). V neposlední řadě byl v této oblasti proveden etnografický terénní výzkum zabývající se povědomím tamních obyvatel (konkrétně vypravěčů a pamětníků, kteří se jeví v tomto směru nejpovolnější) o chodských tradičních démonologických pověstech (Dobrovolná 2012, 38).

Co se kontextuálních souvislostí týče, je zde nutné alespoň okrajově geograficky vymezit Chodsko a jeho obyvatele. Následuje kapitola přinášející letmý výčet jak badatelského, tak literárně laděného zájmu o tuto oblast, a dále obecná definice, charakteristika a klasifikace vybraných chodských pověstí dle Luffera katalogu démonologických pověstí do sedmi kategorií (1. Člověk a magie. Čarodějnice a povolání spojená s magií, laik používá magii, magické úkony a prostředky, 2. Člověk a osud. Omen, prorocství, předurčený osud, démoni nemoci a smrti, převtělená duše člověka, porušení tabu, dábel, 3. Člověk po smrti. Revenanti a pohřeb, 4. Numinózní jevy. Duchové, přízraky a strašení, 5. Přírodní démoni, domácí duch, démonická zvířata a byliny se zvláštní mocí, 6. Poklady, 7. Parodické pověsti). Výčet pověstí není pochopitelně kompletní, za účelem katalogizace jich bylo vybráno pouze několik nejznámějších a v literatuře nejfrekventovanějších (Dobrovolná 2012, 38).

2. POUŽITÉ METODY

V rámci výzkumu byla využita metoda polostrukturovaných rozhovorů s obyvateli chodského regionu a dále obsahová analýza regionální literatury, z níž byly na doporučení dr. Marty Ulrychové, která má s bádáním v této oblasti bohaté zkušenosti, vybrány zejména publikace autorky Marie Korandové (2004; 2006; 2011), dále pub-

likace Zdeňka Šmída (1987) a Jana Františka Hrušky (1923; 1936). Dle mého názoru zmíněné publikace poměrně dobře sumarizují badatelské folkloristické sbírky zkoumaného regionu.

Na první respondentku mne za účelem provedení polostrukturovaných rozhovorů odkázala dr. Marta Ulrychová, toho času působící na Filozofické fakultě Západočeské univerzity v Plzni. Na další dotazované mne již odkazovala (a v několika případech mne k nim dokonce doprovázela) sama respondentka se svým manželem. Rozhovory, jež byly nahrávány na diktafon, probíhaly vždy u dotazovaných doma, v jejich přirozeném prostředí, ve kterém se cítili příjemně. Polostrukturované rozhovory proběhly v Mnichově a Postřekově na Chodsku s celkem sedmi respondenty (čtyři ženy a tři muži) různých věkových kategorií.¹ Z důvodů pořízení snímků různých „strašidelných“ míst vztahujících se k pověstem v této oblasti jsem se však pohybovala mj. v okolí Kdyně, Mrákova, Trhanova, Újezda, Klenčí pod Čerchovem, Tlumačova a Domažlic.²

Respondenti byli dotazováni na „strašidelné“ pověsti, které konkrétně znají, která místa v okolí jejich bydliště jsou podle nich „strašidelná“, či kde se měla přihodit nějaká neblahá nebo zvláštní událost, a v neposlední řadě, jak si někteří z nich představují určité jimi zmiňované démonické bytosti vystupující v pověstech. Rozhovory byly různorodé, neboť starší osoby často odbíhaly od tématu, avšak o to byla rozprava s nimi zajímavější.³ Během rozhovorů bylo použito sondování (probing), konkrétně sondování povzbuzující a rozvíjející (Toušek 2012, 70), aby si dotazovaní mohli snáze vzpomenout na démonologické pověsti (Dobrovolná 2014, 6). Uvedená metoda se při výzkumu takovýchto narativů ukázala být poměrně užitečnou, neboť lidé mnohdy reálně znají poměrně značné množství příběhů, není pro ně však jednoduché si všechny z nich (či jejich detaily) v určité chvíli samovolně vybatvit.

3. GEOGRAFICKÉ VYMEZENÍ CHODSKA

Chodsko, ve smyslu stejnojmenného etnografického regionu, se v minulosti nerozkládalo pouze na území, na kterém se rozkládá dnes. Ve středověku zabíralo širší pásmo, a to od Domažlicka přes Tachov a Bor až po Planou u dnešních Mariánských Lázní, kde tzv. domažličtí Chodové obývali jižní cíp (Jeřábek et al. 2004, 16). Tito Chodové sídlili v jedenácti privilegovaných vsích. Ke vsím horním, tzv. hořejším přínáležel Draženov, Chodov, Klenčí pod Čerchovem, Postřekov a Újezd, ke vsím dolním, tzv. dolčkým spadala Chodská Lhota, Klíčov, Mrákov, Pociňovice, Stráž a Tlumačov. „*Postupem času se však do vsí chodského regionu začaly zahrnovat i okolní obce, jež měly shodné kulturní rysy (například okolí Kdyně, Luženice a Pasečnice), čímž se stal pojem Chodsko poněkud neurčitým*“ (Jeřábek et al. 2004, 18).

¹Totožnost respondentů je uvedena v bakalářské práci (Dobrovolná 2012, 48–85), kdy tyto osoby poskytly písemný souhlas dovolující publikovat celá jejich jména či alespoň příbuzenský a jiný vztah k ostatním respondentům.

²Fotografie jsou k nahlédnutí v příloze bakalářské práce (Dobrovolná 2012, 93–99).

³Kompletní přepis rozhovorů je též k nalezení v bakalářské práci *Pověsti Chodska* (Dobrovolná 2012, 48–85).

Z písemných pramenů se dovídáme o Chodech cca od 14. století (chodské vesnice jsou v privilegii Jana Lucemburského zaznamenány v roce 1325) (Koutná 2000, 6). Název regionu se objevuje ve druhé polovině 19. století v souvislosti s přibývajícím historickým, literárním, národopisným a později i s turistickým zájmem (Jeřábek et al. 2004, 11). Domažličtí Chodové nebyli jediní, kdo strážil hranice proti Horní Falci a Bavorsku. Severně od nich sdíleli tento úkol Chodové příměstí, severněji pak Chodové tachovští (v okolí tří královských hradů Domažlice, Přimda a Tachov) (Jeřábek et al. 2004, 16). Na jihovýchodě strážili část Šumavy tzv. Králováci (Dobrovolná 2012, 3).

Chodové tedy měli za úkol hlídat zemské hranice, které vedly po západním okraji hraničního hvozdu se sousedním územím (Jeřábek et al. 2004, 16). Dbali též na to, aby nedošlo k rozšiřování tohoto území na úkor české země. Za odvedené služby získávali od českých panovníků různá privilegia, např. osobní svobodu (Dobrovolná 2012, 4).

4. PŘEHLED BADATELSKÉHO ZÁJMU O CHODSKO A JEHO VĚDECKÉHO I BELETRISTICKÉHO ZPRACOVÁNÍ

„Sběr lidových podání na Chodsku se časově kryje se zájmem české inteligence o prozaický folklor na přelomu 30. a 40. let 19. století. Chodsko přitahovalo badatele svými specifiky, která byla podmíněna geografickou polohou a s ní souvisejícími odlišnostmi historického vývoje“ (Ulrychová 2005, 635). Chodsko též oplývá určitými specifiky, co se týče pověstí – v rámci tohoto folklorního žánru lze v tomto regionu nalézt typické postavy, jako např. škalníka. V dřívějších dobách zde hojně působili jak profesionální a amatérští badatelé, tak spisovatelé a básníci. Ve srovnání s minulostí se však v současné době Chodsku a jeho výzkumu věnuje již méně osob.

O chodský region se v minulosti obecně zajímaly (ať již z výzkumných či jiných důvodů) mnohé význačné osobnosti, jež tento region navštěvovaly či se sem přistěhovaly, patří mezi ně například Georg Leopold Weisel, Božena Němcová, Karel Jaromír Erben, Alois Jirásek, Antonín Klášterský, anebo se v chodském kraji přímo narodili – Jan František Hruška, Jindřich Šimon Baar, Hana Štěpánková, Jan Vrba, Jaroslav Kramařík aj. (Dobrovolná 2012, 31).

Mezi badatele, kteří zkoumali či zkoumají lidovou kulturu a zejména místní folklor, působící v nedávné době i v minulosti na Chodsku, patří například již zmíněná Marta Ulrychová, popisující mj. masopustní promluvy ve stati *Role „soudce“ v postřekovském masopustu* (Ulrychová 2008), dále sem lze řadit např. Danielu Stavělovou a její studii *Tanec do kolečka na Chodsku – tradice a současnost* (Stavělová 1997, 118) a Miriam Sudkovou-Srncovou, jež se ve své disertační práci věnuje masopustu v obcích Stráž a Nevolice (Sudková-Srncová 2011, 138). Dále se v tomto ohledu chodskou oblastí zabírala např. Hana Štěpánková ve *Zkazkách lidu na Kdyňsku a Domažlicku* (Štěpánková 1931) a Jiří Kajer, který se zajímal především o pohádky a pověsti (Kajer 1932).

Pokud opustíme badatelský zájem a přesuneme se spíše do popularizačně pojatých děl, zjistíme, že zde pověstová tematika není opomenuta např. v díle

Marie Korandové – *Chodské pověsti a legendy* (2004), *Chodové v pověstech* (2006) a *Pověsti a legendy západních Čech* (2011).

Božena Němcová, vlastním jménem Barbora Panklová (1820(?)-1862), vytvořila několik děl týkajících se Chodska. Za pravděpodobně nejznámější dílo týkající se chodské oblasti lze považovat román Pohorská vesnice (1856), ve kterém je reflektována myšlenka ideálního vztahu mezi poddanými a šlechtou a který je napsán v chodském nářečí. Dalším dílem je kupříkladu Karla (1855) a Obrazy z okolí domažlického (1912). Božena Němcová prožila údajně na Chodsku (přesněji v Domažlicích a později ve Všerubech), kam se přestěhovala se svým manželem, jedno z literárně nejproduktivnějších období svého života (Maur 1984, 30).

Karel Jaromír Erben (1811–1870) se taktéž nechal inspirovat chodským regionem pro svou vědecky pojatou i literární tvorbu. Chodsko navštívil ve čtyřicátých letech celkem dvakrát (roku 1842 s ruským slavistou Josifem Maximovičem Bodjanským a v roce 1844, kdy zde pomáhal Palackému s výzkumem venkovských archivů), přičemž si odtud odnesl cenné postřehy o lidových zvycích a mj. zde nashbíral množství lidových písní a pohádek (Maur 1984, 30). Erben se tímto krajem nechal inspirovat například k tvorbě pohádek *Jirka s kozú, Tři dary: ubrousek, slepice a pytel, Hrnecku, vař a Třetí žena* (Ulrychová 2005). V těchto dílech je taktéž užito chodské nářečí.

5. OBECNÁ CHARAKTERISTIKA POVĚSTI

Podle folkloristy Oldřicha Sirovátky plní pověst v rámci prozaických folklorních žánrů odlišnou funkci, než jakou plní pohádka: zatímco pohádka disponuje uměleckou formou, u pověsti se tak stává jen zřídka. V případě pověsti bývá zásadní nejen obsah, nýbrž i vypravěč, jenž se v tomto žánru stává důležitým prvkem. Pověst se dále spokojí s minimem postav a odehrává se v krátkém časovém období. Nevypráví se pouze pro pobavení, nýbrž plní funkci informativní, vysvětlovací a poučnou (Sirovátka 1998, 50).

Pověst má též více společného se skutečností nežli pohádka, a to i v případě, že se jedná o pověst démonologickou, v níž se může objevit např. vodník, čert, divoženka, čarodějnice, pro Chodsko typický škalník, světýlka, španělská zeď, duch Lomikara, Koziny apod., kdy se tyto postavy mohou v některých případech překrývat právě s postavami pohádkovými. Pověsti vyprávějí totiž i o skutečných dílech a místech, kdy se pro větší věrohodnost vypravěč často zmiňuje o konkrétní lokalitě, kde se daná pověst měla odehrát. Tuto snahu o věrohodnost umocňuje mj. v mnoha případech památka na onu událost vázající se k určité lokalitě (obci, městu, kraji...), kde lze dodnes nalézt např. pomníky a sloupy nebo jinou připomínku (ne)šťastných událostí. „*Hdyž stavěli slnici z Tumačova do města, je tomu někdy třicet let, pádli při kopání nad Tumačovem na vápenici a lickýj kostě eště v ní. Tenkrát to s tím Zdanovcem a s tíma vojáky vobžívalo ha vobec dala na tom místě na pomátku nechčasnýjch lidí postavit mučení, kamennýj sloup s vobrazem svatýj Hany. Ten sloup tám stojí podnes*“ (Hruška 1923, 132). Vhodným místem pro lokaci pověsti mohou být také kostely, kapličky, boží muka, hřbitovy, hrady, zámky, lesy, pole, okolí rybníků (Dobvolná 2012, 10), či naopak městské prostředí, jako parky, sídliště, vysokoškolské koleje, městské bazény či prostředky

MHD (Janeček 2006, 66), které jsou typické spíše pro současnou pověst (nepřesně označovanou jako „městskou legendu“⁴).

5.1. TRADIČNÍ VS. SOUČASNÁ POVĚST

Tradiční pověst se může, s ohledem na její atributy, kdy se např. váže ke konkrétním lokalitám a místům, k nimž bývá připoutána, jevit spíše staticky. V tradičním folkloru obecně se objevovaly v minulosti pohádky a pověsti, u nichž docházelo k transmissi na kupeckých stezkách či prostřednictvím migrace obyvatelstva (Janeček 2007b, 14). Pro pochopení rozdílů mezi tradiční a současnou pověstí postačí vymezení současné pověsti, podle něhož tyto narativy a fámy bývají transmittovány širokým spektrem obyvatelstva a mohou odrážet mj. aktuální společenské a kulturní trendy a normy. Podstatná je též struktura takového příběhu, neboť současná pověst často vůbec neodpovídá tomu, jak lidovou pověst označujeme; po strukturální stránce se jedná např. o humorku, vtip, směs řady žánrů apod. Současné pověsti reprezentují pokus využít tradiční témata v postindustriálním kontextu, neboli si je vypůjčují a nahrazují je kontextem současným (Fine 1992, 2). Texty tohoto typu mohou být přenášeny jak orální cestou, tak prostřednictvím sociálních sítí a internetu obecně, kde jsou pak často označovány jako tzv. hoaxy neboli nepravdivá tvrzení či poplašné zprávy (Dobrovolná 2014, 19). Povětšinou si současná pověst vystačí jen s pouhým výčtem svých nejtypičtějších a nejznámějších syžetů, popřípadě je definována svým vymezením se od jiných folklorních žánrů („*ve folkloristice populárním již od dob bratří Grimmů*“) (Janeček 2007a, 10). Současné pověsti (contemporary legends), často také známé jako městské legendy (urban legends), moderní pověsti (modern legends), pověsti-fámy (rumor legends) (Hložková 2001, 176) se vyznačují především následujícími charakteristikami: aktérem příběhu je zpravidla jedinec, který je definován velmi vágně – „známý kolegy z práce“, „kamarád kamaráda“, případně je vyprávěčem konstatováno, že o dané události „psali v novinách“ (Fine a Rosnow 1976, 97). Zvláště v anglosaské folkloristice je z těchto příčin často užíváno označování zmiňovaného žánru jako „foaftales“ neboli narací, jejichž aktéra nazýváme *foaf* – „friend of a friend“ – „kamarád kamaráda“. Jedná se tedy zpravidla o hypotetickou postavu, jíž se připisuje děj a která bývá zároveň posluchači pověsti vzdálena většinou dalšími dvěma prostředníky (Janeček 2007a). Dále vyprávěč neopomíná zdůraznit, že se jedná o skutečný příběh. Historika nadále obvykle obsahuje varování, moralitu či poučení a mívá v závěru výraznou pointu (Dobrovolná 2014, 10). Dalším typickým rysem současných pověstí je fakt, že v jejich transmissi hraje pohlaví, věk, vzdělání, sociální postavení, bydliště apod. jen nepatrnou roli (Janeček 2006, 323).

I přes určité rozdíly, ať již ve způsobu transmise či v jejich charakteristice, však mohou v případě démonologických pověstí tradiční a současná pověsti částečně splývat a jejich hranice se místy rozostřují. Za současnou démonologickou pověstí lze totiž v některých případech považovat i pověsti věnující se dávným událostem, či příběhy s archaickými rysy, kterým může být v současné době uvěřeno (Pohunek 2015, 15). Zcela ostrá hranice tak nemůže být ani mezi „tradičními“ a „moderními“ démonickými bytostmi, neboť např. duch může vystupovat jak v tradičním, tak

⁴Vysvětlení lze nalézt v diplomové práci (Dobrovolná 2014, 11–12).

v současném folkloru. V tomto ohledu lze sledovat mj. i proměnu či staticčnost lokalit, kde se démonologické pověsti odehrávají. Z výzkumů odborníků zabývajících se touto problematikou je patrné, že některá místa, na nichž se v tradičních pověstech odehrávaly děsivé příběhy, zůstala až na některá technická vylepšení víceméně stejná. Zůstal kupříkladu hřbitov, les, opuštěná cesta, ale vytvořila se též místa nová, jako třeba kinosál, prostředky MHD, vysokoškolská kolej atd. (Janeček 2006, 66).

6. KLASIFIKACE TRADIČNÍCH POVĚSTÍ

Tradiční pověsti bývají zpravidla děleny na etiologické, historické a démonologické. Do pověstí etiologických lze řadit pověsti o vzniku míst a jejich pojmenování, do historických pověstí příběhy o osudech kulturních míst a do démonologických pověstí patří pověsti o numinózních silách působících v určitých lokalitách (Luffer 2014, 8–9). Někteří autoři slučují první dvě skupiny a nazývají poté tyto pověsti obecnějším pojmem – kulturněhistorickými pověstmi (Sirovátka 1998, 54). I při tomto rozdělení se však objevuje překrývání těchto skupin, a to zejména u pověstí etiologických, které mohou spadat svým obsahem a povahou jak do pověstí historických, tak démonologických.

Etiologické pověsti jsou tedy pověstmi o vzniku míst a jejich pojmenování, o nevysvětlitelných jevech a úkazech a žádající si vysvětlení prostřednictvím mytologického myšlení, kdy původcem nějakého nevysvětlitelného úkazu není fyzikální děj, ale personalizovaný původce (Luffer 2014, 9).

Historické pověsti obvykle reflektují přírodní či historické události a mnohdy se zaměřují také na konkrétní postavu z historie. „*Tyto pověsti se nesnaží popsat fakta, jež se udála v minulosti, snaží se spíše přiblížit dobovou mentalitu lidí pocházejících z rozličných sociálních vrstev*“ (Dobrovolná 2012, 11). Nevypovídají tedy ani tak o přesných historických událostech, jako spíše o tom, co pokládali lidé v minulosti ve své době za důležité a významné. Podle Hermanna Bausingera se jedná o dějiny viděné zdola, tzn. viděné prostým člověkem v minulosti (Bausinger 1968, 182).

Démonologické pověsti, na něž se tento text zaměřuje, odrážejí zkušenost s nadpřirozenými silami. Na rozdíl od historických nejsou démonologické pověsti tolik fixované na písemné prameny a nemusejí mnohdy ani sahat do dávné minulosti, naopak se v nich mohou objevovat události zcela nedávné. Bývají formulovány jako memoráty s individualizovaným dějem, ale též jako mezinárodně ustálené syžety, které způsobují jejich podobnost s pohádkami (Luffer 2014, 12).

7. KATALOGIZACE DÉMONOLOGICKÝCH POVĚSTÍ

V rámci tohoto textu budou vybrané chodské pověsti katalogizovány dle katalogu Jana Luffera (2014), jenž třídí 737 typů pověstí do sedmi skupin:

1. Člověk a magie. Čarodějnice a povolání spojená s magií, laik používá magii, magické úkony a prostředky

2. Člověk a osud. Omen, proroctví, předurčený osud, démoni nemoci a smrti, převtělená duše člověka, porušení tabu, ďábel
3. Člověk po smrti. Revenanti a pohřeb
4. Numinózní jevy. Duchové, přízraky a strašení
5. Přírodní démoni, domácí duch, démonická zvířata a byliny se zvláštní mocí
6. Poklady
7. Parodické pověsti

Toto Lufferovo řazení funguje na základě promyšleného systému: začíná u člověka a jeho činnosti, dále popisuje jevy, které mohou ovlivňovat lidský osud, pokračuje zemřelým člověkem, numinózními jevy, jež jsou podobné předchozí skupině věnující se revenantům, navazuje bytostmi, žijícími spíše mimo lidské osídlení, pokračuje poklady, tzn. kategorií, která je blízká charakteru historických pověstí, a končí parodickými pověstmi, které parodují kontakt s nadpřirozenem, avšak samy stojí mimo něj (Luffer 2014, 44–45).

V textu jsou u jednotlivých Lufferových kategorií uvedeny konkrétní příklady démonologických pověstí z Chodska. Názvy, verze a varianty pověstí byly pro tento účel sjednoceny dle názvů uvedených v publikacích Marie Korandové, Zdeňka Šmída či Jana Františka Hrušky, protože se liší ve většině případů jen minimálně, bylo by tudíž v tomto případě zbytečné vypisovat všechny různorodé názvy dle různých autorů. Zdůrazňuji, že se nejedná o kompletní výčet chodských démonologických pověstí, nýbrž jen o ukázkou vybraných pověstí (Dobrovolná 2012, 13) pro názornost, jak lze aplikovat katalogizaci démonologických pověstí z vytyčené oblasti na Lufferův katalog.

Číslice, kterou začíná každá jednotlivá kategorie, označuje vždy jednu ze sedmi hlavních skupin Lufferovy typologie (1. Člověk a magie, 2. Člověk a osud atd.). Písmeno uvedené za číslicí značí podskupinu Lufferova katalogu (1.A – Povolání spojená s magií a nadpřirozenými schopnostmi, 1.B – Laik používá magii atd.), na což navazuje další, podrobnější dělení, které je označeno opět číslicí (1.A.5 – Nahá žena, 1.A.10 – Zvířecí podoba, 1.A.15 – Čarování se dědí v rodině atd.), což znamená pořadí v rámci podskupiny (Luffer 2014, 44). Pod některými ukázkami pověstí se nachází též výňatek z rozhovoru s respondenty, pokud se zrovna týkal tématu.

Následující ukázkou chodských pověstí a jejich zařazení do katalogu Jana Luffera by měly mj. posloužit jako praktický návod, jak lze s takovými typy textů nakládat. Lufferův katalog se jeví pro tuto činnost vhodnější, než tomu bylo u katalogizace současných pověstí o etnických menšinách a „těch druhých“ během mnou prováděného odlišného výzkumu o dva roky později za pomoci katalogu Jana Harolda Brunvanda (Brunvand 2001; Dobrovolná 2014, 70), kdy se tento Brunvandův katalog ukázal být nedostačujícím. Lufferův katalog se jeví obsáhlejším a tím pádem zachycujícím větší škálu jednotlivých pověstí.

Pověsti se v některých případech svými syžety překrývají a mohou tím pádem náležet do více skupin najednou.

O Roblovi

„Člověk nařídí duchům vykonat nějakou práci, aby se jich zbavil: kydat hnůj / vybrat kameny z pole / přebrat jáhly vysypané do vody. Majitel černé knihy se vrátí (díky předtuše dřívě, než původně chtěl) a odvolá duchy čtením pozpátku“ (Luffer 2014, 68–69).

Robl byl žnec, který měl dohodu s pekelnými mocnostmi. Údajně byl sedlákem v Klenčí. Roblova žena chtěla svému manželovi jeho čáry překazít, protože si přála, aby s ní lidé z okolí opět začali komunikovat. Jednoho dne, když šel Robl do kostela (chodil tam pouze kvůli prosbám své ženy, sedal si však zády k oltáři, a musel si tudíž brávat z domova vlastní židli), začala jeho žena hledat cokoliv, co by mělo co dočinění s kouzly. Našla černou knihu, začala ji číst a tím přivolala nespočet čertů. Tímto aktem zřejmě pekelnou knihu poškodila. Robl tak přestal provádět svá kouzla. Robl poznal, že nastal jeho čas a oběsil se na řemeni od kalhot (Šmíd 1987, 122–127).

Žnec obecně mohl poroučet mj. i počasí a nechával za sebou v obilí kruhy, nebo pruhy popáleného obilí s prázdnými klasy (Korandová 2006, 111).

- 1.A.290 *Nepovoláné čtení z černé knihy*

- 1.A.300 *Zaklínač poroučí bouřkovým mračnům*

Respondentka A: „[...] Když se jede tady [...] na Horšovský Týn, tak to nevím, k čemu to přisoudit, ale tam je na pravý straně, tam je vždycky obilí, a tam jsou vždycky úplně položený fleky, který prostě vždycky padnou, je to na určitým místě, a kdo to dělá?“

O jednom zbojníkovi

Prunykirgl byl zastřelen na dálku myslivcem, jenž zaprodal svou duši Zelenému lovcí proto, aby Prunykirgla zabil (Šmíd 1987, 22).

- 1.B.65 *Lovec používá magii, aby zasáhl jakýkoli cíl*

O zamilované Mance

Manka sloužila na trhanovském zámku a Lomikar tam po nocích strašil (Šmíd 1987, 91).

- 2.A.85 *Různé zvuky v domě*

- 3.A.10 *Krutý pán*

Mory moroucí

Můra mívá srostlé obočí, jeho/její duše ve spánku opouští tělo a moří lidi (Korandová 2006, 114).

- 2.D.15 *Zvířecí podoba* – 2.D.70 *Různé pověřecné úkony proti můře*

Divné žínky a jejich král

„Divné žínky se dělily na černé a bílé, ale všechny byly ošklivé, mstivé a zlé. Měly chlupaté tělo, hlavu jako věrtel, oči co kola od vozíku a velikánské nohy patami dopředu“ (Korandová 2004, 9). Postřekovští pohůnci se divným žínkám chtěli údajně pomstít za jejich zlomyslné chování, a tak když jedna z nich prala plenky a poté je dala schnout, pohůnci přišli a rozházeli jí je, až byly opět špinavé. Rozhněvaná divná žínka přiběhla a zaklela je, aby do roka a do dne nikdo z nich neměl

rýmu. Chlapci se tomu přirozeně zasmáli, ale když se jim po roce, kdy se nemohli vysmrkat, kašlali, teklo jim z očí a píchalo je na prsou, konečně vysmrkatí mohli, byli nakonec rádi (Korandová 2004, 10).

Dále jsou žínkami ohrožovány šestinedělky, kdy jsou jimi lákány ven a jejich dítě je tím pádem ohroženo (Korandová 2004, 9).

- 5.A.50 *Divá žena žádá člověka o jídlo nebo oděv* – 5.A.140 *Divá žena vymění lidské dítě zanechané bez dozoru*

- 2.E.200 *Šestinedělka ohroží sebe, když vyjde předčasně z kouta* – 2.E.210 *Démon láká šestinedělku z kouta*

Vojancký soud

Tento děj je zasazen do chodského Tlumačova do dob, kdy „*eště ležívali tu hu nás po vsích vojáci*“ (Hruška 1923, 131). Jednoho dne se při této události kvůli nedbalosti hlídajících vojáků ztratila vojenská pokladnice. Vojenský soud vyřkl ortel: Za trest musí se zavázanýma očima všech devět nebo dvanáct (v knize není uveden přesný počet vojáků) skákat přes vápenici s vyhašeným vápnem do té doby, než tam všichni popadají. Nedostalo se jim dle pověsti ani křesťanského pohřbu. Za tímto neštěstím stál údajně Zdanovec, sedlák, u něhož měli tito vojáci pokladnici schovanou. Nemohli mu ovšem dokázat, že ukradl pokladnici zrovna on. Když si však Zdanovec uvědomil, co způsobil, odvezl pokladnici na voze s hnojem a zakopal ji na poli. Celý život se trápil a po smrti chodil černý, neboť zemřel v hříchu. Byl spatřen mj. za vsí Mrákov jedním mužem, který zvolal: „*Chval každýj duch Hospodina!*“ (Hruška 1923, 132). Zdanovcův duch poté zmizel.

- 3.A.5 *Vrah*

- 3.A.35 *Zloděj vojenské pokladny*

- 4.A.10 *Neobvyklá mužská postava*

Respondentka D: „*Jo a já jsem totiž, z toho Tumačova pocházím [...] ale tam byla taková, že u těch Zdanovců, v té době, co jsem já už byla holka, tak už byli jenom takoví manželé, takoví padesátníci, protože ty neměli děti a měli tam nějakého pacholka a tam se říkalo vo tom, že právě při těch napoleonských válkách, že tám přišli vojáci a tam se usídlili u nich, jako tam měli tu pokladnu a prostě ten hlavní štáb, jo, ty vojáci, a voni potom nějaký to měli přes noc nějaký vojáci jako hlídat, tu pokladnu. No a von ten sedlák byl takový tuze lakomej, a tak prostě v noci jim to ukrad a zakopal to někam do hnoje, a potom, že to jako vyveze pryč. No, a když ten kaprál teda zjistil, že je to ukradený, ta pokladna, tak nechal vykopat za školou, za tím Tumačovem jámu, dal tam vápno hasit a zavázal jim voči a voni museli přeskakovat, takže tam vlastně napadali. No a voni potom byli prokletý tím, že vždycky se tam v noci [...] potom se říkalo, že se ta maštal a ty chlívý, kde se to zjevovalo, že se to nesmí celou generaci prostě rozbourat. No a takže tenkrát ještě za mě se říkalo, že ty starý chlívý jsou ještě z té doby. No a že se tam vobjevovaly nějaký vohnivý takový sudy přes to.*“

O kamenné míse

Na Chodsku i jinde v příhraničních oblastech bývá v pověstech poměrně obvyklá zmínka o sedlácích, případně dalších osobách, kteří posouvali hraniční mezníky směrem do oblastí sousedních zemí (v případě Chodů do Německa); jejich duchové

podle pověstí po smrti chodí v rozličných podobách a volají: „*Kam ho dám?*“ a vysvobodit je může jen člověk, který jim odpoví: „*Dej ho tam, kde jsi ho vzal*“ (Luffer 2014, 115).

Jedna z verzí této pověsti líčí posouvání mezníku samotným Lomikarem, který se rozhodl zhotovit mezník ve tvaru mísy (Šmíd 1987, 78–82).

- 3.A.25 *Zloděj s mezníkem zjevuje vinu*

Siročí peníze

Člověk po smrti požaduje nápravu svého provinění, holí lidi na hradě, dokud mu někdo neřekne „*Zaplajt Pámbů!*“ (Hruška 1923, 39).

- 3.A.30 *Zloděj vyjevuje vinu a žádá nápravu*

Světýlka

V chodském nářečí světýlka, jindy povětšinou bludičky či světélka, se přirozeně nevyskytují jen v chodském regionu, pro tuto lokalitu jsou však typické. V lidovém podání jsou světýlka duše nekřtěnátek, tzn. dětí, které zemřely při porodu nebo těsně po něm, a nemohly být tím pádem pokřtěny. Nebo to mohou být duše lidí, kteří zahynuli v bažinách či duše čarodějnic. Světýlka se mohla vyskytovat jak v bažinách, tak v lesích, lukách, na bývalých bojištích či na venkovských hřbitovech. Podle některých verzí pověstí mají dobrého a poctivého člověka dovést k pokladu, hříšného člověka naopak do bažin. Mnohdy prý také pronásledují lidi až do jejich domovů a nejráději mívají jejich sledování v noci skrze okno (Dvořák 2008, 138–139).

- 4.A.65 *Světélka*

- 4.C.5 *Duch nekřtěnátko* – 4.C.60 *Světélka zatíží vůz*

Respondentka D: „*Já akorát teky vím, že naše bába, jestli si to vymyslela nebo ne, má bába říkala, že jednou z Mrákova šel její táta. A samozřejmě to, vono se to už potom tradovalo někde jindě. A tam mezi Tumačovem a mezi Mrákovem je potok a tam byly takový behýnka, samozřejmě, že tam byly světýlka. No, ale to víš, náš, že prej ten pradědek teda, že byl tuze takovej teda drobněj a že se dost bál jako těch strašidel. A že šel z toho Mrákova a protože už se taky rád napil, tak šel z hospody drobet dýl a že najednou slyšel za sebou ,Tomši, Tomši, Tomši [...]’, von se teda Tomeš jmenoval. No, tak von se dal do běhu a vono to furt bylo „Tomši! Tomši! Tomši! (rychle)“ a příběh domů na dvůr, no a mušel k pumpě, no tam holt se svlík, no, drobet to zacáral, protože se tuze bál. Ale von totiž měl manšestrový kalhoty, když šoupne, tak je to „Tomši, Tomši, Tomši [...]“, a čím šel rychlejš, tím to za ním utíkalo „Tomši! Tomši! Tomši! Tomši! Tomši!“ [smích].“*

Tento příběh vyprávěný respondentkou může být dále zařazen do parodických pověstí, do poslední Lufferovy kategorie.

- 7.B.20 *Zvuk vystraší*

Dušičky z vočísce

V dalších pověstech se praví, že v Mrákově dříve žila jedna stará žena, která měla okna domu obrácená ke hřbitovu. Jedné noci, zrovna té před Dušičkami, se jako obvykle modlila a najednou prý zaslechla líbezný zpěv, jaký nikdy předtím neslyšela. Poznala, že zpěv jde ze hřbitova a že jej vydávají duše, které přecházejí z očištky do

nebe. Rodiče malým dětem rozmlouvali chození ven v tuto dobu a říkalo se: „*Ty dva večery, stěhujou se dušičky z vočišce do nebe* [...] *žádnýj jim nemá překážet*“ (Hruška 1936, 30).

- 4.A.110 *Lidské hlasy*

Španělská zeď

Španělská zeď se tvořila prý nejčastěji v noci, nejlépe v mlze, když lidé odněkud putovali. Nejčastěji z hospody. Mnohokrát se tito opozdilci rozhodli u zdi do rána přespát, neboť zeď jim připadala velmi dlouhá (Šmíd 1987, 140).

- 4.A.150 „*Španělská zeď*“

Divoká honba

Divoká honba je jedním z nejrozšířenějších motivů v horských oblastech. „*Horší byli lovcovi podřízení: nechutná chamrad' hejkalů, duchů, neviditelných vozů, bezhlavých koní a koňských hlav, sumárně zvaná divoká honba*“ (Šmíd 1987, 24). Dle pověstí honili po lesích, přejížděli a okrádali obyvatele kraje, do kterého vtrhli, sem tam někoho ukopali, ušlapali, utrkali či dotyčného zbláznili (Šmíd 1987, 24).

- 5.A.210 *Hluk letící lesem* – 5.A.230 *Člověk zavolá na divokou honbu*

Hdyž byjvali hu nás obrí

Obr z Čerchova měl ženu a děti. Jeho žena chtěla jednoho dne sebrat do zástěry lidské děti a dobytek, aby z nich měli její potomci miniaturní hračky, lidské děti jí však nabídlý pečené brambory, které přijala a odešla (Hruška 1923, 147–148).

- 5.A.375 *Hračka obrů*

Kříšťánkové a jiní strážci majetku

V chodských pověstech se často uvádí, že když dala matka dětem misku mléka s nadrobeným chlebem a odešla pracovat na pole, po práci nacházela s dětmi u misky také hada hospodářička, který měl do domácnosti přinést štěstí a ochránit majetek v matčině nepřítomnosti (Korandová 2004, 14–15).

- 5.D.10 *Had hospodář*

- 5.D.85 *Had pije s dítětem mléko*

- 5.E.40 *Had s korunkou*

O Brychtech

Rod Brychtů byl dle pověsti původem z Bavorska, cítili se však být více Čechy. Bydleli v Postřekově a každý je znal jako lupiče, avšak brali prý jen bohatému obyvatelstvu (Korandová 2006, 25). Jedna verze pověsti praví: Jeden z Brychtů se chtěl oženit s jistou Dorotou, která byla ve službě ve mlýně u Klenčí. Dorota však byla zamilovaná do jiného, a to do Honzy, jenž pocházel z Klenčí. Brychta ho zavraždil, když se Honza vracel domů od Doroty. Následoval boží soud, což znamenalo, že uprostřed návsi byly umístěny dvě židle, na nich bylo položeno prkno a na prkně ležel nebožtík (Honza). Každý podezřelý musel přistoupit a dotknout se nebožtíkovy rány. Stále se nic nedělo, až nakonec přišel na řadu Brychta. Jakmile se prý rány dotkl, vytryskl proud krve, zvedl se vítr a zazvonil zvon na kapliče (Šmíd 1987, 30). Brychtové měli tehdy slíbit místním, že pokud je ušetří, nechají

jim část pokladu ukrytého mimo jiné také v podzemních chodbách. Dle pověsti se jim nakonec podařilo uprchnout a potomci Brychtů již více neloupili a byli poctiví (Šmíd 1987, 32).

S potomky rodu Brychtů byl v rámci výzkumu proveden rozhovor. V úvodu některých verzí pověsti se uvádí, že než byl Dorotín milý zavražděn mladým Brychtou, spatřil v Šindelářovic koutě stařenu, jak přede, což znamenalo předzvěst smrti (Šmíd 1987, 28).

Respondentka D: „*A jinak takhle ty, co napsal Baar a ten Kajer, tu přadlenu, tudle nahoře na těch [...] Jo, jo, Hanzlův kout, já vim, že se to, v Tlumačově se taky říkalo z Hanzlova kouta do bouřky, no, to, to je pravda. A tam seděla na nákyh placatym kameni přadlena a měla to vřetenno. Takový náký vřetenno, a že prej komu se zjevila, tak ten, že prý brzy jako umřel.*“

- 2.A.25 *Ženský přízrak*

- 2.E.185 *Vražda vyjde najevo*

- 6.A.50 *Poklad vzniklý z nelegální činnosti*

- 6.A.60 *Chycený zbojník se vyplatí pokladem*

Respondentka C: „*Tak potom všichni chlapci mušeli jít [...] A až přišel ten Brychta, to je pověst, tak vytryskla ta krev. A voni ho chtěli vodsoudit a von jim řek, že když ho nechají, tak že vysází z toho Postřekova nebo z toho Klenčí, jestli řekli tři řady těch tolarů nákyh, aby ho vosvobodili. Protože to, tuti Brychtové, to teda byli ti loupežníci, a ti táhli, přepadávali jako tuti lidi [...] Pašovala se sůl a tabák z Německa. Vono se říkalo, že přepadávali tuti Brychtové ty lidi, a proto byli teda bohatý teda, no. Hele, jak jako se říká, že ještě furt ta Brychtujc, furt říkají, že tu náká ta chodba je, protože náš děda, když dělal v tom Stříbře, tak potom tu měl toho proutkaře, a když ho ved, tak ten furt turdil, že tady takle jako drobet tudle vocaď, spíš až někam k Šindelářom, nebo co, a že by tu ta chodba měla být.*“

Poklad

Tento příběh se měl údajně přihodit v Chodově (Korově) na Velký Pátek. Právě v tento den se otevírají hory s poklady. Místní sedláci si řekli, že půjdou zkusit štěstí. Poklad skutečně našli, ale seděl na něm černý kocour a žádal po někom jako protislužbu duši. Na tento obchod přirozeně sedláci nechtěli přistoupit, tudíž si vybrali obecního pastýře, kterého prý bude nejméně škoda. Když pastýř spatřil černého kocoura, věděl, o co běží a zvolal: „*Ježíš Maryjá, mně ne, mně ne!*“ (Šmíd 1987, 137). Kocour prý zmizel a sedláci pastýřovi děkovali, že jim z toho nakonec taktó pomohl.

- 6.A.10 *Poklad v podzemí*

- 6.C.90 *Zvířecí přízrak vystraší nebo odvede pozornost*

- 6.C.105 *Duchové si vybírají mezi hledači obět*

Kodovckýj Blaník

Děvečce v této verzi pověsti uteklo prase, ona za ním běžela a viděla ho zmizet ve skále pod Čerchovem. Následovala ho a ve skále spatřila svatováclavské vojsko i s koňmi, stříbrem a zlatem. Ve chvíli, kdy i s prasetem odcházela, jeden z vojáků jí do zástěry vyklopil jednu lopatu kobylinců; ona je ze zástěry vysypala a běžela domů, kde si všimla, že má zástěru celou od zlata a stříbra. Spěchala tedy zpět

ke „Korovcké“ skále, ale po zlatě a stříbře, natož po vchodu do skály, ani náznak (Hruška 1923, 122).

- 6.B.40 *Strážce obdaruje člověka pokladem*

8. ZÁVĚR

Cílem studie bylo zachytit v literatuře frekventované pověsti Chodska a pokusit se je začlenit do Lufferova katalogu démonologických pověstí z roku 2014 sestávajícího ze sedmi hlavních kategorií (1. Člověk a magie. Čarodějnice a povolání spojená s magií, laik používá magii, magické úkony a prostředky, 2. Člověk a osud. Omen, proroctví, předurčený osud, démoni nemoci a smrti, přetělená duše člověka, porušení tabu, dábel, 3. Člověk po smrti. Revenanti a pohřeb, 4. Numinózní jevy. Duchové, přízraky a strašení, 5. Přírodní démoni, domácí duch, démonická zvířata a byliny se zvláštní mocí, 6. Poklady a 7. Parodické pověsti). V závěru textu jsou též představeny popis a výsledky terénního výzkumu, v jehož rámci byl zjišťován současný stav povědomí chodských obyvatel (konkrétně vypravěčů a pamětníků) o tamních démonologických pověstech.

Katalogizace vybraných chodských pověstí měla za úkol posloužit především pro demonstraci začleňování pověstí do katalogu Jana Luffera. Lufferův katalog se jeví pro tuto činnost adekvátním, rozhodně vhodnějším, než tomu bylo během katalogizace současných pověstí o etnických menšinách u mnou prováděného odlišného výzkumu za využití katalogu Jana Harolda Brunvanda (Brunvand 2001; Dobrovolná 2014, 70), kdy se Brunvandův katalog ukázal být v této oblasti nedostačujícím. Lufferův katalog je obsáhlejší a tím pádem může zachytit větší škálu jednotlivých pověstí, podobně jako např. *Motif-index of folk-literature* autora Stitha Thompsona.

Během terénního výzkumu vyšlo najevo, že již ani tamní vypravěči nejsou příliš znalí démonologických pověstí a bytostí v nich vystupujících. Některé syžety dotazovaným sice útržkovitě známy byly, avšak další podrobnosti k nim již nikoliv. Je tedy zřejmé, že lokální orální tradice se s postupem moderní doby a s ní souvisejícím rozvojem mediálních prostředků (internetu a televize) vytrácí. Respondenti se odkláněli od tématu numinózních pověstí a přecházeli k událostem spjatým s každodenním životem na Chodsku, konkrétně k tématům týkajícím se literatury, pokrmů, popřípadě k vyprávění příběhů, které nelze řadit k démonologickým pověstem, či ke vzpomínání na dávné události a k různým slavnostem v regionu.

Považuji za vhodné provést na Chodsku podobný výzkum týkající se pověstí současných, aby bylo zřejmé, zda i v této oblasti převládají v žité každodennosti spíše současné pověsti tak, jak se tomu děje i v jiných oblastech.

POUŽITÉ ZDROJE

LITERATURA

- BAUSINGER, Hermann (1968): *Formen der „Volkspoesie“*. Berlín: E. Schmidt.
- BRUNVAND, Jan Harold (2001): *Encyclopedia of Urban Legends*. Santa Barbara: ABC-CLIO.
- DAŇKOVSKÁ, Drahomíra (1983): Pověsti Podbrdsko. *Vlastivědný sborník Podbrdsko* 24, s. 5–85.
- DOBROVOLNÁ, Kateřina (2012): *Pověsti Chodska*. Bakalářská práce. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni.
- DOBROVOLNÁ, Kateřina (2014): *Verbalizace ohrožení ve veřejném prostoru v neformálně transmittovaných textech*. Diplomová práce. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni.
- FINE, Gary Alan (1992): *Manufacturing Tales. Sex and Money in Contemporary Legends*. Knoxville: University of Tennessee Press.
- FINE, Gary Alan a ROSNOW, Ralph (1976): *Rumor and Gossip: The Social Psychology of Hearsay*. NY: Elsevier-North-Holland.
- HLŮŠKOVÁ, Hana (2001): Moderné povesti – k doterajším výsledkom ich štúdia v zahraničnej folkloristike. *Slovenský národopis*, roč. 49, č. 2, s. 174–181.
- JANEČEK, Petr (2006): *Černá sanítka a jiné děsivé příběhy. Současné pověsti a fámy v České republice*. Praha: Plot.
- JANEČEK, Petr (2007a): Současné pověsti a jejich výzkum v moderní folkloristice. *Český lid*, roč. 94, č. 3, s. 305–322.
- JANEČEK, Petr (2007b): *Černá sanítka: Druhá žeň*. Praha: Plot.
- JEŘÁBEK, Richard, MAUR, Eduard, ŠTIKA, Jaroslav a VAŘEKA, Josef (2004): *Etnografický atlas Čech, Moravy a Slezska IV*. Praha: Etnologický ústav Akademie věd České republiky.
- KAJER, Jiří (1932): *Chodské pohádky*. Plzeň: Mladá stráž.
- KLÍMOVÁ-RYCHNOVÁ, Dagmar (1963): Katalog lidové prózy Nové Lhoty na Hornácku. *Český lid*, roč. 50, s. 213–230.
- KOUTNÁ, Jana (2000): *Historie domažlických Chodů*. Domažlice: Svazek obcí Chodská liga.
- KRAMAŘÍK, Jaroslav (1957): Klasifikace látek českých antifeudálních pověstí. *Československá etnografie*, čoc. 5, s. 327–332.
- LUFFER, Jan (2014): *Katalog českých démonologických pověstí*. Praha: Academia.
- MAUR, Eduard (1984): *Chodové: historie a historická tradice*. Praha: Univerzita Karlova.
- POHUNEK, Jan (2015): *Stíny mezi stromy. Extravilán v současných pověstech*. Praha: Národní muzeum.
- POLÍVKA, Jiří (1923–1931): *Súpis slovenských rozprávok I.–V*. Turčianský Sv. Martin: Matica slovenská.

- SIROVÁTKA, Oldřich (1998): *Česká pohádka a pověst v lidové tradici a české literatuře*. Brno: Ústav pro etnografii a folkloristiku AV ČR.
- STAVĚLOVÁ, Daniela (1997): Tanec do kolečka na Chodsku – tradice a současnost. *Národopisná revue*, roč. 7, č. 3–4, s. 118–123.
- SUDKOVÁ-SRNCOVÁ, Miriam (2011): *Masopust v obcích Stráž a Nevolice*. Disertační práce. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni.
- ŠTĚPÁNKOVÁ, Hana (1931): *Zkazky lidu na Kdyňsku a Domažlicku*. Praha: Novina.
- TILLE, Václav (1929): *Soupis českých pohádek I*. Praha: Česká akademie věd a umění.
- TOUŠEK, Laco (2012): Vybrané aspekty metodologie aplikované antropologie. In: Hirt, Tomáš a kol.: *Vybrané kapitoly z aplikované sociální antropologie*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, s. 25–106.
- ULRYCHOVÁ, Marta (2005): Prozaický folklor na Chodsku. In: Dudák, Vladislav a kol.: *Český les: příroda – historie – život*. Praha: Baset, s. 635–640.
- ULRYCHOVÁ, Marta (2008): Role „soudce“ v postřekovském masopustu. In: *Genius loci českého jihozápadu IV: sborník z konference konané 24.–25. 10. 2007 ve Studijní a vědecké knihovně Plzeňského kraje*. Plzeň: Studijní a vědecká knihovna Plzeňského kraje a Katedra českého jazyka a literatury ZČU v Plzni, s. 63–72.

PRAMENY

- DVOŘÁK, Otomar (2008): *Démonické pasti*. Praha: Nakladatelství XYZ.
- HRUŠKA, Jan František (1923): *Na hyjtě. I. díl: Chodské pohádky*. Praha: Československá akciová tiskárna.
- HRUŠKA, Jan František (1936): *Na hyjtě. V. díl: Chodské pohádky*. Praha: Vyšehrad.
- KORANDOVÁ, Marie (2004): *Chodské pověsti a legendy*. Plzeň: NAVA.
- KORANDOVÁ, Marie (2006): *Chodové v pověstech*. Plzeň: NAVA.
- KORANDOVÁ, Marie (2011): *Pověsti a legendy západních Čech*. Plzeň: NAVA.
- ŠMÍD, Zdeněk (1987): *Dudáci a vlčí hlavy*. Plzeň: Západočeské nakladatelství.

SUMMARY

Generally speaking, the first indexes of folk prose date back more than a century, when the Finnish historical-geographic school was researching the origin and transmission of folktale themes. For this activity, it was necessary to collect the highest number of possible variants to analyze the development of various folktale types. Folklore indexes served as an essential tool for researchers in this case, according to which the results of the researcher's activity can be categorized and classified (Luffer 2014, 17). Countless numbers of indexes dealing with the aforementioned genre – folktales – have originated since then, but indexes dealing specifically with the genre of folk legend were absent in academia. This is because legends are not, from a genre perspective, as easy to define as folktales. When we leave foreign indexes aside and move to the Czech and Czech-Slovak field, apart from a few exceptions (in some cases only proposals for catalogs on various topics, see Tille 1929; Polívka 1923–1931; Klúmova and Rychnová 1963; Pourová 1963; Kramařík 1957; Daňkowská 1983 etc.), Luffer's catalogue proves to be the most convenient for working with demonological legends.

The text presents the results of ethnographical fieldwork conducted in the Chodsko region, located in West Bohemia, Czech Republic. The aim of the fieldwork was to document the traditional legends of the Chodsko region and catalogue them according to Jan Luffer's index. In this area, field research on the local population of Chodsko (specifically storytellers and contemporary witnesses who appeared most qualified) and their knowledge of traditional demonological legends was also conducted. Next, the paper presents the definition, characteristics and classification of selected legends of the Chodsko region based on Luffer's index of demonological legends divided into seven categories. The list of legends is not complete, and for the purpose of cataloging only a few well-known legends were selected. Methodologically, semi-structured interviews with local Chodsko inhabitants were carried out while other legends were drawn from literature. The text briefly describes my fieldwork in the Chodsko region, where I reached the conclusion that even local narrators are not familiar with demonological legends. It would be appropriate to undertake similar research in this area to find out if the local population is more familiar with contemporary legends than the traditional ones in this research. This text could help future researchers interested in studying the folklore of West Bohemia.